

Kizwalter, Tomasz

"Ewolucja amerykańskiej myśli społecznej i politycznej", Wiktor Osiatyński, pod red. Jerzego Wróblewskiego, Warszawa 1983 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 75/4, 829-830

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

klubów parlamentarnych i poświęcił swe studium zjawisku zwanemu przez niektórych autorów „trwałością organizacji w czasie” lub zdolnością do trwania, co stanowi cechę współczesnej partii politycznej. Za podstawę do wniosków posłużyła analiza politycznej aktywności czterech stanów podczas posiedzeń Riksdagu. Z powodu obfitości źródeł (protokoły posiedzeń) autor skupił uwagę na polityce finansowej Riksdagu, zwłaszcza na dyskusji nad budżetem państwowym w pierwszej połowie lat sześćdziesiątych.

Autor dowodzi istnienia stałych związków w obrębie grup politycznych Riksdagu i w konsekwencji minimum formalnej struktury organizacyjnej. Decydujące kryterium to możliwość przewidywania podejmowanych przez posłów decyzji i akcji na podstawie głoszonych przez nich poglądów. Przedstawione przykłady takich zachowań dowodzą nie tylko istnienia w obrębie parlamentu grup o wspólnych celach politycznych i ideologicznych, ale również pewnej identyfikacji, że są to elementy współczesnego pojęcia partii politycznej, zakładającej wszelkie świadome poczynania w celu zdobycia władzy.

Przegląd działalności stanów i grup partyjnych oraz ich stosunku do kwestii budżetu państwowego pozwolił na określenie politycznej organizacji Riksdagu. Dzięki przeprowadzonej w 1858 r. reformie konstytucyjnej czołową pozycję w parlamencie zajął stan mieszczański. Po wyborach na przełomie lat 1859 i 1860 ponad połowę nowych posłów stawią nieobecne dotąd społeczne kategorie, przede wszystkim liberalna inteligencja. W dotychczasowym układzie stanowym Riksdagu — szlachta, duchowieństwo, mieszczaństwo i chłopstwo — wyodrębnia się liberalna, inteligencko-chłopska opozycja. Uzyskanie przez „mieszczan” decydującego znaczenia w parlamencie i konieczność współpracy rządu z liberałami to podstawy trwającej do 1867 r. „Ery Wielkości” stanu mieszczańskiego.

Na przykładzie stronnictwa „mieszczan” A. Tjerneld wskazuje na kolejne cechy współczesnej partii politycznej — kadra działaczy i duża liczba wyborców-zwolenników. Analiza zachowań poszczególnych grup pozwala autorowi na konkluzję, że można mówić o funkcjonującym już w latach sześćdziesiątych XIX wieku systemie partyjnym w szwedzkim Riksdagu stanowym. I to nie tylko dlatego, że dążono do utworzenia formalnych więzi organizacyjnych, odrzucając wcześniejsze formy związków tymczasowych i spontanicznych. Autor wskazuje, że w konkretnych przypadkach (tu: budżet państwowy), niezależnie od zmieniającego się składu osobowego grupy, zdołano takie związki stworzyć.

G. S.

Wiktor Osiatyński, *Ewolucja amerykańskiej myśli społecznej i politycznej*, „Współczesne Doktryny Polityczno-Prawne USA”, pod red. Jerzego Wróblewskiego, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1983, s. 380.

W tytule nowej, złożonej z czterech tomów serii studiów poświęconych amerykańskim doktrynom polityczno-prawnym mówi się co prawda o współczesności, lecz cykl ten nie jest pozbawiony szerokiej perspektywy historycznej. Dotyczy to zwłaszcza otwierającej go książki Wiktora Osiatyńskiego. Autor znany jest z szeregu prac poświęconych problematyce amerykańskiej; w ostatniej z nich, obecnie prezentowanej czytelnikowi, dokonuje podsumowania swych długoletnich studiów.

Pisze o przemianach amerykańskiej myśli społeczno-politycznej od epoki kolonialnej począwszy do lat trzydziestych wieku dwudziestego. W istocie jest to pełny, choć zarazem zwięzły zarys dziejów amerykańskiego myślenia o społeczeństwie i polityce. Osiatyński wskazuje na odmienne od europejskich warunki kształtowania się tej refleksji i wynikające stąd jej osobliwości: powszechną niemal

zgode co do podstawowych zasad porządku społecznego (nie oznaczało to oczywiście braku konfliktów) oraz płynność granic między ukształtowanymi w pełni w drugiej połowie XIX wieku głównymi nurtami politycznymi: liberalizmem i konserwatyzmem. Ewoluujący, „dynamiczny” charakter tych dwóch zasadniczych tendencji ideowych sprawiał, że te same systemy poglądów zmieniały nieraz zasadniczo swe funkcje społeczne. Konflikty pomiędzy poszczególnymi doktrynami rozgrywały się w trzech płaszczyznach: stosunku do zmian, do problemów wolności i równości, wreszcie stosunku do państwa.

Następny tom serii — również autorstwa Wiktora Osiatyńskiego — poświęcony jest współczesnemu konserwatyzmowi i liberalizmowi amerykańskiemu.

T. K.

Keith Robbins, *The Eclipse of a Great Power. Modern Britain 1870—1975*, Longman, London and New York 1983, s. 408.

Wobec ogromnego przyrostu monografii poświęconych dziejom Wielkiej Brytanii także na rynku angielskim pojawiło się ostatnio zapotrzebowanie na syntezę przedstawiającą aktualne poglądy i stan badań historiografii brytyjskiej. Zadanie to spełnia seria „Foundation of Modern Britain”, na którą składają się: „The Transformation of Medieval England 1370—1529” Johna A. F. Thomsona, „The Emergence of a Nation State. The Commonwealth of England 1529—1660” Alana G. R. Smitha, „The Making of a Great Power. Pre-industrial Britain 1660—1783” Goeffreya Holmesa, „The Forging of the Modern State. Early Industrial Britain 1783—1870” Erica J. Evansa oraz praca Robbinsa. Autorzy wszystkich tych książek są profesorami historii wykładającymi na uniwersytetach Szkocji i Walii, co zdaniem wydawcy zmniejsza niebezpieczeństwo nadmiernego anglocentryzmu.

„The Eclipse of a Great Power”, podobnie jak inne części serii, nosi charakter kompendium przeznaczonego do stałego użytku. Tekst podzielono na cztery rozdziały omawiające podokresy: 1870—1901, 1901—1931, 1931—1956 i 1956—1975. Każdy rozdział otwarty krótkim kalendarium najważniejszych wydarzeń zawiera poza zwięzłym przeglądem historii politycznej charakterystykę najważniejszych, współczesnych problemów społecznych i ekonomicznych. Rozdział pierwszy, podsumowujący cztery poprzednie książki serii, przedstawia na wstępie stan imperium — krótki opis jego poszczególnych europejskich i pozaeuropejskich części u progu XX wieku. Tekst zamyka obszerny aneks i bibliografia, zawierająca wybrane prace poświęcone ogólnej historii Wielkiej Brytanii, dziejom jej stosunków z Europą i własnymi terytoriami zamorskimi, partiom politycznym, udziałom w wojnach i polityce światowej, charakterowi Zjednoczonego Królestwa, jego miastom i wsi, ekonomii, kulturze, oświacie, religii i sportowi. Aneks przedstawia statystykę ludności Wielkiej Brytanii za lata opisywane w książce, listę nazwisk najważniejszych urzędników państwowych od roku 1868, ewolucję systemu wyborczego, wyniki wyborów, podstawowe dane dotyczące przemysłu i przemian społecznych oraz mapy wyjaśniające historyczne i obecne brytyjskie systemy administracyjne.

P. W.

Martha Mamozaï, *Herrenmenschen. Frauen im deutschen Kolonialismus*, Rowohlt Verlag, Hamburg 1982, s. 311.

Książka Marthy Mamozaï pracującej jako ekonomista i socjolog w trzecim świecie podejmuje problem dotąd w literaturze nie opracowany. Wydano ją jako duży *paperback* w serii „Frauen aktuell”, choć trudno zrozumieć co wyda-